

OECD Ülkelerinde Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi

The Relationship Between Trade Openness and Economic Growth in OECD Countries: A Panel Data Analysis

Vildan Saba AKTOP¹

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı 1997-2020 yılları arasında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri için ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmektir.

Tasarım/Yöntem: Bu çalışmada ilgili literatürden yararlanılarak Cobb-Douglas üretim fonksiyonu ticari açıklık değişkeni eklenerek genişletilmiştir. Panel veri analiz yöntemi kullanılan çalışmada Westerlund eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin yönünün tespit edilmesi için Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi uygulanmıştır.

Bulgular: Westerlund eşbütünleşme testi sonuçlarına göre seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmuştur. Nedensellik testi sonuçlarına göre ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi saptanmıştır. AMG tahmincisi (Augmented Mean Group Estimator) sonuçlarına göre panelin genelinde ticari açıklığın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sınırlılıklar: OECD üyesi ülkelerde kullanılan değişkenlere ait verilerin eksiksiz olarak ele alınması için analizlere 1997 yılından başlanmıştır.

Özgünlük/Değer: Ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi her ülkede olumlu ve olumsuz anlamda farklılık göstermektedir. Bu nedenle dışa açılmanın büyüme üzerindeki etkilerinin ülke ve ülke gruplarında nasıl bir etkiye sahip olduğunu tespit etmek önemlidir. OECD örneğinde bu konunun araştırılmaya devam edilmesi ile alana katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ticari Açıklık, Ekonomik Büyüme, Dış Ticaret, Panel Veri Analizi, Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi.

Abstract

Purpose: The aim of this research is to analyze the effect of trade openness on economic growth for the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) countries between 1997-2020.

Design/Methodology: In this study, the Cobb-Douglas production function was expanded by adding the trade openness variable following the relevant literature. In the study using panel data analysis method, Westerlund cointegration test was applied. Afterwards, Dumitrescu Hurlin Panel Causality Test was applied to determine the direction of causality relationship between variables.

Findings: Westerlund cointegration test was applied and a cointegration relationship was found between the series. According to the causality test results, a bidirectional causality relationship was found between trade openness and economic growth. According to the results of the AMG estimator (Augmented Mean Group Estimator), it was concluded that trade openness positively affects economic growth throughout the panel.

Limitations: The analysis started in 1997 in order to obtain the complete data for the variables used in OECD member countries.

Originality/Value: The effect of trade openness on economic growth differs in each country in positive and negative terms. Therefore, it is important to determine how the effects of openness on growth have an impact on countries and country groups. It is expected that continuing to research this subject in the OECD sample will contribute to the field.

Keywords: Trade Openness, Economic Growth, International Trade, Panel Data Analysis, Dumitrescu Hurlin Panel Causality Test.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Üniversitesi, İktisat, saktop@aku.edu.tr, ORCID:0000-0002-5636-5290

1. GİRİŞ

Küreselleşme süreci ekonomiler üzerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Küreselleşme sürecinin hızlanmasının nedenlerinden birisi olan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile ulaştırma sistemlerindeki gelişmeler ülkeleri birbirlerini yaklaştırmış, ülkeler arasındaki iş birliklerini artırmıştır. Dünyada dış ticaretin serbestleşmesiyle birlikte uluslararası ticaretin önemli ölçüde arttığı görülmüştür. Ancak özellikle Asya ülkelerinin dışa açılma sürecinden sonraki ekonomik büyüme başarısının tüm ülkeler için geçerli olmadığı ve bu süreçten bazı ülkelerin olumsuz etkilendiği konusu gündeme gelmiştir. Özellikle ekonomisi yeterince güçlü olmayan, ticari ve finansal hareketlerin serbestleşmesi için yeterli düzenlemeleri yapmayan ve önlemleri almayan ülkelerin ekonomileri olumsuz etkilenmiştir. Günümüz koşullarında bir ülkenin ithal ikameci politikalarla ekonomik anlamda kendine yeterli hale gelemeyeceği anlaşılmıştır. Ancak bu süreçten bazı ülkelerin diğerlerine göre daha fazla yararlandığı da bir gerçektir.

Uluslararası kuruluşlar küreselleşme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası kuruluşların birisi olan OECD'nin günümüzde 38 üyesi bulunmaktadır. OECD'nin özel bir amacı olmamakla birlikte ekonomik büyümeden teknoloji, yenilik, girişimcilik, sosyal gelişme, çevrenin korunmasına kadar geniş bir alanda faaliyette bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı). OECD gibi uluslararası kuruluşlar ticaretin önündeki engellerin ortadan kaldırılması, iş birliğinin artması, uluslararası ticaretin gelişmesi, ülkeler arasında mal, hizmet ve sermaye akımının artmasını sağlayacak adımlar atmaktadır. Uluslararası örgütlerin yanında bölgesel iş birlikleri, ikili ticari anlaşmaları da ülkelerin daha fazla dışa açılmasına yardımcı olmuştur. Ticari açıklığın ekonomik büyümeye olan etkisi ise literatürde tartışılan konular arasında önemini korumaktadır.

Ticari açıklığın birçok ölçütü bulunmaktadır. Bunların en bilinenleri ihracatın büyüme oranı, birikimli tarife oranları, ticari eğilim endeksi, Learner açıklık endeksi, ve Sachs ve Warner indeksidir. Ticaret hacminin (ihracat ve ithalatın toplamı) GSYİH'ya oranı küreselleşmenin derecesini göstermekte olup ülkenin ekonomik dışa açılma sürecini ne ölçüde gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu çalışmada OECD ülkelerinin ele alınmasının nedeni OECD üyesi ülkelerinin uluslararası yükümlülüklerine uygun bir şekilde, ülkeler arası ayırım gözetmeksizin çok taraflı ticaretin geliştirilmesi için hareket eden sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelere oluşmasıdır. Panel veri yöntemi kullanılarak ele alınan çalışmada 38 OECD üyesi ülkeye ait 1997-2020 dönemlerini kapsayan veriler kullanılarak ticari açıklık oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ne olduğu ve nedensellik ilişkisinin yönü araştırılmıştır.

2. KÜRESELLEŞME VE TİCARİ AÇIKLIK

Küreselleşme genel olarak ulusal sınırları aşan kapsamlı bir ekonomik, sosyal, kültürel ve politik süreçler ağı ve karşılıklı bağımlılık çerçevesinde ülkeler, kişiler ve kurumlar arasındaki etkileşim ve iletişimde meydana gelen artış olarak tanımlanabilir. Küreselleşme, dünya ticaretinin, doğrudan yabancı yatırımların ve üretim faktörlerinin hareketliliği yoluyla dünyanın giderek daha fazla bütünleşmesidir. (Adams, 2008). Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Bankası gibi uluslararası iktisadi kuruluşların dünya ticaretini yönlendirmesi küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Günümüzde ekonomik, siyasi veya sosyal sistemin tamamında küreselleşme etkilerini göstermekte olup özellikle ekonomik alanda milliyetçilikten bahsetmek artık imkansız hale gelmiştir. Katı sosyalist ülkelerde dahi yabancı sermaye kabul edilerek yabancı yatırımlar teşvik edilmiş ve desteklenmiştir (Köse, 2003).

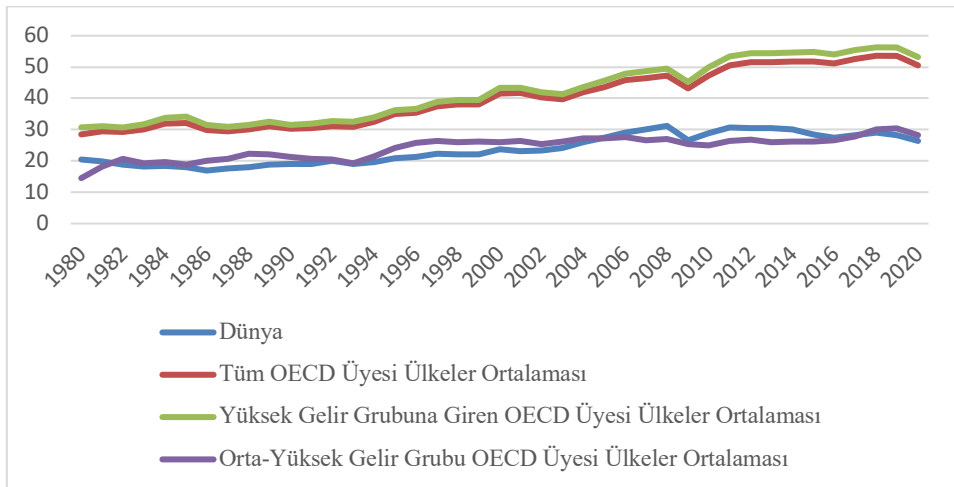
Genel olarak küreselleşmenin temel özellikleri; uluslararası ticaretin serbestleşmesi, büyük ölçekli sınır ötesi finansal hareketlilik ve doğrudan yabancı yatırım hacminin genişlemesidir. Küreselleşmeyle birlikte küresel piyasalarda rekabet de artmıştır. Tüm bu gelişmelerin iki faktörün birleşik etkisinden kaynaklandığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu gelişmeler, küreselleşmeye zemin hazırlamıştır. Bunlar ticaretteki engelleri azaltmak için uluslararası ekonomik işlemlere yönelik politika kararları ve özellikle bilgi ve iletişim alanında olmak üzere yeni teknolojilerin etkisidir. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ile birlikte mevcut küreselleşme süreci farklı bir nitelik kazanarak zaman ve mekanın doğal engelleri büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Malların, sermayenin, bilginin ve insanların dünyanın farklı noktalarına ulaşmasının maliyeti önemli ölçüde azalırken küresel iletişim ağı genişlemiştir. Bu durum dünya çapındaki ekonomik işlemlerin verimliliğini artırmıştır. Böylelikle piyasalar küresel hale gelmiş, mal ve hizmet çeşitliliği sürekli olarak artmıştır (ILO, 2004).

Küreselleşmeyle birlikte 1986'dan günümüze dünya geliri önemli ölçüde artmıştır. 1970'lerde, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamında ticaretin serbestleştirilmesi, sanayileşmiş ülkelerinden kademeli olarak başlamıştır. 1980'lerin başından itibaren, özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu anlaşmaya dahil olmasıyla birlikte ticaretteki serbestleşmenin kapsamı da genişlemiştir (ILO, 2004). Uluslararası ticaret, küreselleşme sürecinde oldukça önemli hale gelmiştir. Hükümetler, yıllar geçtikçe hem çok taraflı ticaret sistemi hem de gelişmiş bölgesel işbirliği yoluyla ekonomilerini giderek artan bir şekilde uluslararası ticarete açmıştır. Küreselleşme ve ticaretin gelişmesi sayesinde birçok ülke ve ülke vatandaşı önemli avantajlar elde etmiştir. Dış ticaret, ülkelerin uzmanlaşmadan faydalanmasını, ekonomide verimlilik artışını sağlamıştır. Verimlilik artışları, yeni teknolojilerin ve bilginin yayılmasını desteklemiş ve tüketici seçeneklerini zenginleştirmiştir. Dış ticaretin ülkelere en önemli faydalarından birisi de üreticilerinin daha büyük uluslararası pazarlara erişim imkanının artmasıdır. Bir ülkenin geniş pazara erişimi, bir yandan uluslararası iş bölümünden faydalanmasını sağlarken diğer yandan da dünya pazarında daha yoğun rekabetle karşı karşıya kalınması anlamına gelmiştir (Khandare, 2011).

Küreselleşme, ticaretin serbestleştirilmesinde hızlı bir artışa yol açmıştır. Finansal ve ticari serbestleşme, küreselleşmiş bir dünyanın gerekli parçalarıdır. Küresel ekonomide ticaretin önem kazanmasıyla birlikte birçok ülke ticaret politikalarını değiştirmiştir. Bu düzenlemeler piyasalarda daha az kısıtlamaya ve daha esnek politikalara yol açmıştır. Finansal deregülasyondan önce, ticaret reformlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu, ulusal ekonomilerin birbirleriyle rekabet etmesine ve daha rekabetçi özel pazarlar yaratmasına olanak tanımıştır. Ticari serbestleşmesinin artan şekilde ilgi görmesi, dünya ekonomisini büyük ölçüde değiştirmiştir. Pek çok ülke ticaret yasalarını bu değişikliğe yanıt olarak ayarlamış, birçoğu politikalarını değiştirmiştir (Christiansen, Schindler ve Tressel, 2009).

Ticari açıklık, toplam ihracat ve ithalat miktarının GSYİH'ya bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Bir ülkenin dış açıklığı hesaplanırken GSYİH, ithalat ve ihracat verilerini dikkate alınmaktadır. Bunun nedeni, birçok ülkenin bu verileri yıllar içinde zaten rapor etmiş olması ve erişiminin kolay olmasıdır. Ancak dış açıklık oranı ya da ticari açıklık oranı için "açıklık" terimi kullanılması yanıltıcı olabilmektedir. Çünkü düşük bir dış açıklık oranı dış ticarete mutlaka yüksek (tarife veya tarife dışı) engeller anlamına gelmemektedir. Ticari açıklık, potansiyel ticaret ortaklarından coğrafi olarak uzak olmak, ekonominin büyüklüğü gibi faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Küçük ülkelerin genellikle dünyayla daha entegre olduğu söylenebilir. Çünkü iç talebi karşılamak için büyük ülkelere göre daha fazla mal ve hizmet ithal etmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte, ticari entegrasyonun belirleyicileri olarak ekonomik büyüklük yanında tarih, coğrafya, kültür, ticaret politikası, ekonominin yapısı, küresel üretim zincirlerine entegrasyon, çok uluslu firmaların varlığına bağlı ihracat ve firma içi ticaret gibi unsurlar da ülkeler arasındaki farklılıklar konusunda belirleyicidir (OECD, 2011).

Şekil 1: OECD Üyesi Ülke ve Dünya İhracatının GSYİH'ya Oranı (1980-2020)

Şekil 1'de 1980-2020 yılları arasında OECD üyesi ülke ve dünya ihracatının GSYİH'ya oranı verilmiştir. Dünya ticaretinin, yüksek gelir grubuna ve orta-yüksek grubuna giren OECD üyesi ülkelerin dış ticaretinin GSYİH'ya payının 1980'ten itibaren arttığı görülmektedir. Küreselleşme sürecinde

gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında farklar söz konusudur. Tüm ülkeler küreselleşme sürecinden aynı ölçüde etkilenmemekte ve bu süreci aynı ölçüde etkilememektedir. Ülkeler sürekli olarak yurt içindeki ve dünyadaki gelişmelere göre politikalarını gözden geçirerek kendini yeniden konumlandırmaktadır. Uluslararası sermayenin büyük kısmına sahip olan gelişmiş ülkeler bu sürecin önde gelen ve aktif katılımcıları iken Çin, Rusya ve Hindistan gibi büyük ve güçlü ülkeler dışındaki gelişmekte olan ülkeler bu sürece entegre olmuştur. Bu süreçte gelişmekte olan ülkelerin birçoğu, kendi ekonomileri üzerindeki güçlerini önemli ölçüde kaybettikleri için dezavantajlı duruma gelmişlerdir. Örneğin, Bretton Woods kurumlarının önerdiği politikalar ve Dünya Ticaret Örgütü kuralları tüm gelişmekte olan ülkelerin daha önceki kalkınma süreçlerinde uyguladıkları sanayi politikalarından vazgeçmelerine neden olmuştur (Subaşat, 2008). Dış müdahaleler sonucunda ülkeler kendi ekonomilerini ekonominin durumuna göre yönlendiremeyecek hale gelmişlerdir. Çünkü küreselleşme ile ortaya çıkan kurumlar ve yeni ekonomik mekanizmalar yoluyla gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri daha kolay ve yoğun etkileyebilmesini sağlayacak denetim mekanizmaları kurulmuştur.

3. TEORİK ARKA PLAN VE LİTERATÜR TARAMASI

Geleneksel ticaret teorilerinin dinamik ve statik versiyonları, ticari açıklığın milli gelirde artışa yol açtığını öne sürmektedir. David Ricardo'nun dış ticaret teorisi ve Hecksher-Ohlin teorileri gibi statik geleneksel teorilere göre ticaret önünde daha az engelin olması ve ticaretin serbestleşmesi, mübadele ve uzmanlaşma kazançlarının ve refahın artmasına neden olacaktır. Geleneksel modellerin dinamik versiyonları ise dışa açıklıkla birlikte sermaye birikimindeki hızlanma nedeniyle üretkenlik artışlarının ortaya çıkacağı fikrini savunmaktadır. Bunun nedeninin ise daha yüksek üretim seviyelerinin mümkün kıldığı gelişmiş teknolojiler, daha yüksek tasarruflar veya ihracat sektöründeki geri ve ileri bağlantılar ile verimlilik artışlarının olabileceği düşünülmektedir.

Literatürde açık bir ekonomiye sahip olmanın ekonomik gelişmeyi nasıl etkilediği ilgi çeken bir konu olmuştur. Ekonomik büyüme ve ticari açıklık arasındaki ilişkiye ilişkin literatürde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Brander ve Spencer (1983) ve Dixit (1987) çalışmalarında yer alan yeni ticaret teorileri, belirli koşullar altında ticaret engellerinin refahı artırabileceğini kabul etmektedir. Bu argümana göre yerli şirketler bu tarz kısıtlamaları uluslararası rekabet gücünü artırmak, bu güç sonrasında özellikle fiyat savaşları yoluyla diğer firmaların piyasaya girişini engellemek ve pazar paylarını artırmak için kullanırsa, ölçek ekonomileri sebebiyle daha düşük fiyatlarla piyasalara ürün sunulabilecek ve daha yüksek üretim miktarlarına ulaşılacaklardır. Bunun yanında Vlastou (2010), Kim (2011), Conteh, Yiğün ve Sesay (2021) gibi çalışmalar ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini negatif bulmuştur. Diğer taraftan literatürdeki çalışmalar ağırlıklı olarak ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olduğunu belirtmiş ve daha dışa dönük ülkelerin uzun vadede daha yüksek ekonomik büyüme yaşadıklarını göstermiştir (Bkz. Grossman ve Helpman (1991); Sachs ve Warner (1995); Eusufzai (1996); Frankel ve Romer (1999); Lee, Ricci ve Rigobon (2004); Dollar ve Kraay (2001); Freund ve Bolaky (2008); Chang, Kaltani ve Loayza (2009)). Bazı çalışmalar ise (Bkz Bahmani, Oskooee ve Niroomand (1999), Katircioğlu (2010) gibi) ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde bir etkisinin olmadığını öne sürmüştür.

Grossman ve Helpman (1991)'in çalışması ticari açıklık-ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Bu teori, artan ticari açıklığın teknolojileri daha kolay kullanılabilir hale getirerek ve dünyaya daha kolay yayılmasını sağlayarak ekonomik büyümeye yol açtığını belirtmektedir. Bu ise daha yüksek uluslararası rekabet gücüne, artan üretkenliğe ve artan ihracat gelirlerine yol açmaktadır. Frankel ve Romer (1999), 1985 yılı için 63 ülkeyle yapmış olduğu analizde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini tahmin etmiş ve OLS tahmin sonuçlarına göre ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir korelasyonun olduğu saptanmıştır. Dollar ve Kraay (2001), ticari açıklık ile büyüme arasındaki ilişkiyi 100 ülkeye ait verilerle 1980-1990 dönemi için panel veri yöntemi kullanarak incelemiştir. Çalışmada küreselleşmeyi destekleyen ve küreselleşmeye karşı çıkan ülkeler arasındaki fark incelenmiştir. Küreselleşen bir dünyaya katılan ülkelerin daha zengin ülkeleri yakaladığını; ancak küreselleşmeye katılmayan ülkelerin yoksul kaldığını ifade etmiştir. Ticari açıklık, daha fazla küreselleşen gelişmekte olan ekonomilerde ve yoksul ülkelere daha hızlı büyümeyi ve yoksulluğun azalmasını sağlamaktadır. Wacziarg (2001), 1970-1989 yılları arasında 57 farklı ülke için ticaret açıklığı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemiyle incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, ticaret açıklığının ekonomik büyüme üzerinde güçlü ve

pozitif etkisi olduğunu göstermektedir. Nourzad ve Powell (2003), 1965-1990 yılları arasında 47 ülke için panel veri analizi yöntemiyle kalkınma ve ticari açıklık arasındaki doğrudan ilişkiyi incelemiştir. Ticari açıklığın hem sosyal gelişme hem de ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yanikkaya (2003), 1970-1997 yılları arasında 100’den fazla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için panel veri analizi yöntemiyle çeşitli ticari açıklık ölçütleriyle büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ihracat ve ithalatın GSYİH içerisindeki payı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki pozitif bulunmuştur. Ancak gelişmekte olan ülkelerde ticaret engelleri ltleri ile büyüme arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Sonuçlar ticaret üzerindeki kısıtlamaların belirli koşullar altında gelişmekte olan ülkelerde büyümeyi destekleyebileceğini hipotezi için kanıt sunmuştur. Dar ve Amirkhalkhali (2003) alışmasında 1971-1999 dönemi için 19 OECD yesi ülkede ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Büyüme muhasebesi modeli (growth-accounting model) kullanılarak rassal katsayılar yaklaşımı ile tahmin edilmiştir. Çalışma sonuçları, ticari açıklığın üretim artışına ve dolayısıyla ekonomik büyümeye etkisinin ülkeler arasında farklılık gösterdiğini göstermiştir. Vlastou (2010), 34 Afrika ülkesinde 1960-2003 yılları arasında ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemiyle incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre artan ticari açıklığın bu ülkelerde ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca neden-sonuç ilişkisinin ticari açıklıktan ekonomik büyümeye doğru olduğu tespit edilirken, ekonomik büyümeden ticari açıklığa bir nedensellik ilişkisi olmadığı saptanmıştır.

Kim (2011), 61 lke için 1960-2000 yılları arasındaki verilerle yapmış olduğu çalışmada ticaretin yaşam standardı ve uzun vadede ekonomik büyümeye katkısını araştırmıştır. Ampirik sonuçlar, daha fazla ticari açıklığın, gelişmiş ülkeler için büyüme ve reel gelir üzerinde güçlü bir Şekilde olumlu etkiye sahip olduğunu, ancak gelişmekte olan ülkeler için önemli ölçüde olumsuz etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Gries ve Redlin (2012), 158 lke için 1970-2009 döneminde kişi başına düşen GSYİH büyümesi ile ticari açıklık arasındaki nedensel ilişkiyi incelemiştir. alışmalarında, ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasındaki nedensel ilişkiyi test etmek için GMM tahmini ile birlikte panel eş bütünleşme testleri ve panel hata düzeltme modelleri (ECM) kullanılmıştır. Sonuçlar, uzun vadede ticari açıklıktan ekonomik büyümeye doğru pozitif tek yönlü bir nedensellik olduğunu göstermektedir. Ancak, kısa vadede katsayılar negatif olarak tespit edilmiştir. Zeren ve Ari (2013), G7 lkeleri için 1970-2011 yılları arasındaki dönemde ticari açıklık ve ekonomik büyüme ilişkisini Dumitrescu panel nedensellik testi ile analiz etmiştir. Çalışma sonuçları, G7 lkelerinde hem ticari açıklıktan ekonomik büyümeye doğru hem de ekonomik büyümeden ticari açıklığa doğru nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Dritsaki (2015), 1993-2011 döneminde  Baltık lkesi için ticari açıklığın ve doğrudan yabancı yatırımın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi havuzlanmış Model, Sabit Etkiler Modeli (FEM) ve Rassal Etkiler Modeli (REM) ile ele alınmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre ticari açıklığın ve doğrudan yabancı yatırımın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Brueckner ve Lederman (2015), araçsal değişkenleri kullanarak (instrumental variables approach), sahra altı Afrika lkelerinde ticaretin açıklık derecesi ile ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişkiyi analiz etmiştir. Araçsal değişken tahminleri sonuçları, ekonomik büyümenin ticari açıklık üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu, ticari açıklığın ise ekonomik büyüme üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Muhammmad ve Jian (2016) seçilmiş 25 müslüman ülke için 1973-2013 yılları arası dönemde ticari açıklıkla büyüme arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştırmak için Pedroni ve Kao eş bütünleşme testi yapmıştır. Pedroni eşbütünleşme test sonuçlarına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmuştur. Ekonometrik sonuçlarına göre ticari açıklığın büyüme üzerine olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mangır, Kabaklarlı ve Ayhan (2017), 1990-2015 yılları arasındaki dönemde 10 Afrika ülkesindeki dışa açıklığın panel ARDL yöntemiyle analiz etmiştir. Havuz ortalama grup tahmincisi (PMG) ve panel Otoregresif Dağıtılmış Gecikme (ARDL) modelini kullanarak yapılan çalışmada, ticari açıklığın incelenen tüm ülkeler için uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Keho (2017), Fildişi Sahili için 1965–2014 döneminde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Panel ARDL ve Toda ve Yamamoto

Granger nedensellik testleri kullanılmıştır. Sonuçlar, ticari açıklığın hem kısa hem de uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Silajdzic ve Mehic (2018), 1995-2013 döneminde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Ampirik araştırmanın sonuçları, ticaret önlemlerinin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bonga-Bonga ve Kinface (2019), 1970-2016 dönemi için yıllık veriler kullanarak Afrika'nın 38 ülkesi için ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Yumuşak Geçişli Panel Regresyon (PSTR- Panel Smooth Transition Regression (PSTR)) modeli kullanılarak değerlendirmiştir. Sonuçlar, Afrika ülkelerinin esas olarak ticari açıklık ve ekonomik büyüme konusunda homojen olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca çalışma, ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin, gelişme oranlarına göre ülkeden ülkeye değiştiğini göstermektedir. Düşük gelirli Afrika ülkelerinde büyüme ve ticari açıklık arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Tam tersine orta ve yüksek gelirli ülkeler için pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı saptanmıştır.

Alam ve Sumon (2019), 1990-2017 döneminde 15 Asya ülkesi için ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Ampirik sonuçlar değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olduğunu ve ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olduğunu tespit etmiştir. Conteh, Yijun ve Sesay (2021), yapmış oldukları çalışmada 1996-2016 dönemini kapsayan 27 sahra altı Afrika ülkesi için ticari açıklığın büyüme üzerindeki etkisini panel veri analiz yöntemiyle incelemiştir. Ampirik sonuçlar, ticari açıklığın sahra altı Afrika ülkelerinde büyüme performansını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak uzun dönemde ticari açıklık kurum kalitesini artırarak ekonomik büyümeyi artırma potansiyeline sahiptir. Ticari açıklığın kurum kalitesini artırdığı ve ekonomik büyümeyi bu yolla olumlu etkilediği vurgulanmıştır. Bu nedenle ülkelerin ticari serbestleşmeyi kademeli olarak gerçekleştirirken kurumların güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bardi ve Hfaiedh (2021), çalışmalarında ticari açıklığın Akdeniz'e kıyısı olan sekiz ülkenin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisini 1975-2016 dönemi için panel ARDL yöntemi kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ticari ve finansal açıklık değişkenleri ekonomik büyümeyi desteklemektedir.

İspiroğlu ve Taş (2022), çalışmalarında 1992-2015 yıllarını kapsayan dönemde 18 yükselen piyasa ekonomisinde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Emirmahmutoğlu-Köse panel nedensellik testinin uygulandığı çalışmada, ekonomik büyüme ve ticari dışa açıklık arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Yenipazarlı, Cambazoğlu ve Begeç (2022), BRICS ülkeleri için 1996-2020 yılları arasında ekonomik büyüme ve ticari açıklık arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemi ile incelemiştir. Westerlund eşbütünleşme testi ve AMG tahminçileri ekonomik büyüme ve ticari açıklık arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu ve ilişkinin pozitif olduğunu ortaya koymuştur. Karaca, Güney ve Hopoğlu (2022), BRICS-T ülkeleri için yapmış oldukları çalışmada 1992-2019 yılları arasındaki dönemde dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Analizin sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasında iki taraflı nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Literatür taraması göz önünde bulundurulduğunda OECD ülkelerinde dışa açıklığın ekonomik büyüme ile ilişkisinin ele alındığı bu çalışma, OECD'nin bünyesinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri aynı anda barındırmasından dolayı literatüre katkı sağlama anlamında önemlidir. Literatürde farklı ülke grupları ile yapılan çalışmalarda ticari açıklığın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği ancak bazı gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise ticari açıklığın ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde OECD ile yapılmış olan Dar ve Amirkhalkhali (2003)'ün çalışmasında 19 ülke ele alınmıştır. Bu çalışmada ise son yirmi yılda OECD üyesi olan Şili, Estonya, Slovenya, İsrail, Letonya, Litvanya, Kolombiya, Kosta Rika ülkeleri de dikkate alınarak ticari açıklıkla ekonomik büyüme ilişkisi analiz edilmiştir.

4. YÖNTEM VE VERİLER

Çalışmada OECD üyesi ülkeler için 1997-2020 dönemlerine ait veriler (2015 fiyatlarıyla dolar cinsinden) Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiş olup değişkenlerin logaritması alınmıştır. Ekonometrik model ticari açıklık (LNT0), brüt sabit sermaye yatırımı (LNFIX), toplam işgücü (LNLBF), kişi başına düşen GSYİH (LNGDP) değişkenleri ile kurulmuştur. Ticari açıklığın ekonomik

büyüme üzerindeki etkisi, genişletilmiş Cobb-Douglas üretim fonksiyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Ticari açıklık değişkeni; ihracat ve ithalatın toplanarak GSYİH'a bölünmesiyle elde edilmiştir.

Çalışma için kurulan ekonometrik model aşağıdaki gibidir;

$$LN\text{GDP}_{it} = \alpha_i + \beta_1 LN\text{T}O + \beta_2 LN\text{LBF} + \beta_3 LN\text{FIX} \quad (1)$$

($i=1, \dots, 38$) ve ($t=1997, \dots, 2020$)

Çalışmada yöntem olarak panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Panel veri analiz yöntemi öncelikle eğim katsayılarının homojenliğinin ve heterojenliğinin test edilmesiyle başlamaktadır. Daha sonrasında çalışmada kullanılacak birim kök testinin belirlenmesi için yatay kesit bağımlılığı testi yapılmıştır. Serilerde yatay kesit bağımlılığı olmaması durumunda birinci nesil birim kök testleri uygulanması, serilerde yatay kesit bulunması durumunda ikinci nesil birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı olması durumunda ikinci nesil birim kök testi sonuçlarına göre uygulanacak olan testler seçilmektedir. Tüm değişkenlerin birim kök içermesi durumunda yatay kesit bağımlılığını dikkate alan eşbütünleşme testleri, nedensellik testleri yapılmaktadır.

5. BULGULAR

Panel veri analizinde eğim katsayılarının homojenliğinin ve heterojenliğinin tespit edilmesi için Peseran ve Yamagata (2008) tarafından önerilen Delta Testi kullanılmıştır. Delta testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

Ho: Eğim Katsayıları homojendir.

H1: Eğim Katsayıları heterojendir.

Tablo 1: Homojenlik Testi Sonuçları

	<i>Test İstatistiği</i>	<i>Olasılık Değeri</i>
Delta_tilde	28.456	0.000
Delta_tilde_adj	31.981	0.000

Delta testi sonuçlarına göre eğim katsayılarının homojen olduğunu ifade eden Ho hipotezi %5 anlam düzeyinde reddedilmiştir. Yani eğim katsayıları heterojendir. Tablo 2'de değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2: Değişkenlerin Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

<i>TEST</i>	<i>LNGDP</i>	<i>LNFIX</i>	<i>LNT0</i>	<i>LNLBF</i>
Breusch- Pagan				
LM	12772.15(0.0000)	9228.931(0.0000)	11863.93(0.0000)	11429.66(0.0000)
Peseran Scaled- LM	321.8727(0.0000)	227.3784(0.0000)	297.6513(0.0000)	286.0698(0.0000)
Bias corrected scaled LM	321.0466(0.0000)	226.5523(0.0000)	296.8252(0.0000)	285.2437(0.0000)
Peseran CD	106.1875(0.0000)	70.61387(0.0000)	99.79448(0.0000)	77.42010(0.0000)

*Tablodaki değerler test istatistiğini, parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir. Modelin uygun gecikme uzunluğu Akaike Bilgi Kriterine göre 2 olarak tespit edilmiştir.

Değişkenlerin yatay kesit bağımlılığını araştıran testler içinde zaman boyutu, birim boyutundan büyük olduğu için ($N>T$) Peseran CD testi dikkate alınmıştır. Tüm değişkenler için yatay kesit bağımlılığının olmadığı şeklindeki Ho hipotezi %5 anlam düzeyinde reddedilmiştir. Yani serilerde yatay kesit bağımlılığı vardır. Serilerde yatay kesit bağımlılığı olduğu için ikinci nesil birim kök testlerinden birisi olan CIPS testi uygulanmıştır. Tablo 3, CIPS birim kök testinin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 3: CIPS Birim Kök Testi

<i>Değişkenler</i>	<i>Sabitli</i>		<i>Sabitli ve Trendli</i>	
	<i>Düzeyde</i>	<i>Farkı alındığında</i>	<i>Düzeyde</i>	<i>Farkı alındığında</i>
LNGDP	-2.1711	-2.9454	-1.8424	-3.0057
LNFIX	-1.7830	-3.3684	-1.9392	-3.3794
LNTA	-1.7725	-3.7667	-1.7850	-3.8886
LNLBF	-2.3197	-3.5076	-2.0390	-3.7664

Sabitli kritik değerler %1, %5 ve %10'da sırasıyla -2.29, -2.13 ve -2.06'dır. Sabitli ve trendli kritik değerler %1, %5 ve %10'da sırasıyla -2.79, -2.65 ve -2.56'dır.

Logaritması alınmış verilerin CIPS birim kök testi sonuçları sabitli ve trendli modelde düzeyde birim kök içerdiği tespit edilmiştir. Serilerin farkı alındığında durağan hale gelmektedir. Yani değişkenlerin tümünün I(1) olduğu söylenebilir. Serilerin I(1) olduğu durumda durağan olmayan seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı için eşbütünleşme testi yapılmaktadır. Çalışmada serilerin yatay kesit bağımlılığını ve heterojenliğini dikkate alan Westerlund eşbütünleşme testi uygulanmıştır.

Tablo 4: Westerlund Test Sonuçları

<i>İstatistik Değeri</i>	<i>Olasılık Değeri</i>
-2.3545	0.0093

Tablo 4'deki yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Westerlund eşbütünleşme test sonuçlarına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olup değişkenler eşbütünleşiktir. Tablo 5'te modeldeki değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin ortaya konulabilmesi için Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi uygulanmıştır.

Tablo 5: Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi

<i>Nedensellik Yönü</i>	<i>W istatistiği</i>	<i>Z-bar</i>	<i>Olasılık</i>
LNFIX2→LNGDP	2.955	1.639	0.101
LNGDP→LNFIX2	6.137	9.206	0.000
LNLBF→LNGDP	3.466	2.853	0.004
LNGDP→LNLBF	5.102	6.743	0.000
LNTA1→LNGDP	3.698	3.406	0.000
LNGDP→LNTA1	3.922	3.938	0.000
LNLBF→LNFIX2	4.852	6.150	0.000
LNFIX2→LNLBF	4.401	5.077	0.000
LNTA1→LNFIX2	4.315	4.872	0.000
LNFIX2→LNTA1	4.343	4.938	0.000
LNTA1→LNLBF	4.739	5.879	0.000
LNLBF→LNTA1	3.965	4.041	0.000

Dumitrescu Hurlin panel nedensellik testi sonuçlarına göre brüt sabit sermayeden ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Bunun dışında Tablo 5'te belirtilen değişkenler arasında nedensellik tespit edilmiştir. Ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığının ve heterojenliğin tespit edilmesi durumunda eğer değişkenler

I(1) ise uzun dönemli katsayıların tahmin edilmesi için AMG (Augmented Mean Group) tahmincisi kullanılabilir. Uzun dönem katsayılarının tahmin edilmesi ve ilişkinin tespiti için yapılan AMG tahmin sonuçları tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: AMG Tahmin Sonuçları

Açıklayıcı Değişken	Katsayı	Standart hata	z	Olasılık
LNFIX	0.2376513	0.0173467	13.70	0.000
LNTO	0.0647339	0.0298447	2.17	0.030
LNLBF	0.0216663	0.0921762	0.24	0.814
C	3.661944	1.654974	2.21	0.027
Wald chi2	193.59			
Prob.	0.0000			

AMG tahmin sonuçlarına göre ticari açıklık ve brüt sabit sermaye yatırımları ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir ve katsayılar istatistiksel olarak anlamlıdır. Ticari açıklıkta meydana gelen %1’lik artış, ekonomik büyüme üzerinde %0.065’lik bir artışa yol açmaktadır. Toplam işgücü değişkeninin büyüme üzerindeki etkisi pozitif olup istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ekonometrik sonuçlar iktisadi olarak yorumlanacak olursa; ticari açıklık ile birlikte uluslararası ticaretin serbestleşmesi, büyük ölçekli sınır ötesi finansal hareketlilik ve doğrudan yabancı yatırımların hacminin genişlemesi küreselleşmeyi hızlandırarak küresel piyasalarda rekabeti arttırmaktadır. Ticaret önündeki engellerin azalması, uluslararası ekonomik işlemlere yönelik politika kararları ve özellikle bilgi ve iletişim alanında olmak üzere yeni teknolojilerin etkisi bu gelişmelere zemin hazırlamaktadır. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi, küreselleşme sürecine farklı bir nitelik kazandırmış ve zamanın, meknın doğal engelleri büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Malların, sermayenin, bilginin ve insanların dünyanın farklı noktalarına ulaşmasının maliyeti önemli ölçüde azalırken küresel iletişim ağı genişlemiştir. Bu durum dünya çapındaki ekonomik işlemlerin verimliliğini artırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda büyüme oranı artmaktadır. Bu alışma çoğunluğu gelişmiş ülkelerden oluşan OECD yesi ülkeler üzerine yapıldığı için analiz sonuçları bu süreci desteklemektedir ve sonuçlar literatürdeki çoğu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Dar ve Amirkhalkhali (2003) tarafından 1971-1999 yılları arasında 19 OECD lkesi için yapılan çalışmada ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki pozitif olduğu saptanmıştır. 1997-2020 yılları arasında OECD lkelerinin tümü için yapılan bu çalışmada ise aynı Şekilde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerine etkisi pozitif bulunmuştur. OECD yesi ülkelerinde de içinde olduğu ülkeleri dikkate alan diğer çalışmalarda bu çalışmaya benzer sonuçlar bulunmuştur (Bkz Frankel ve Romer (1999), Dollar ve Kraay (2001), Wacziarg (2001), Nourzad ve Powell (2003), Yanikkaya (2003), Kim (2011), Gries ve Redlin (2012), Zeren ve Ari (2013), Alam ve Sumon (2019), Bardi ve Hfaiedh (2021), İspiroğlu ve Taş (2022)).

6. SONUÇ VE TARTIşMA

Küreselleşme sürecinden tüm ülkeler farklı Őekillerde etkilenmektedir. Gerek bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler gerekse ulaşım sistemlerindeki gelişmeler mal, hizmet ve insan hareketliliğini arttırmakta olup günümüzde bilginin çok hızlı bir Şekilde yayılmasını sağlamıştır. Küreselleşme sürecinde ülkelerin avantajlı konuma gelmesi için gerekli düzenlemeleri yapmaları ve politikalarını buna göre Őekillendirmeleri gerekmiştir. Bir tarafta dış ticarete serbestleşme ve dışa açılmanın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği gözlemlenen Uzakdoğu lkelerinin başarısı diğer taraftan ise dışa açılmadan olumsuz etkilediği düşünülen gelişmekte olan ve az gelişmiş le örnekleri her lenin aynı Şekilde bu süreçten etkilenmediğini ortaya koymuştur.

Uluslararası ticaretin serbestleşmesi, büyük ölçekli sınır ötesi finansal hareketlilik ve doğrudan yabancı yatırımların hacminin genişlemesi küreselleşmeyi hızlandırarak küresel piyasalarda rekabeti arttırmıştır. Ticaret önündeki engellerin azalması, uluslararası ekonomik işlemlere yönelik politika kararları ve özellikle bilgi ve iletişim alanında olmak üzere yeni teknolojilerin etkisi bu gelişmelere zemin hazırlamıştır. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi, küreselleşme sürecine farklı bir nitelik kazandırmış ve zamanın, meknın doğal engelleri büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Malların, sermayenin, bilginin ve insanların dünyanın farklı noktalarına ulaşmasının maliyeti önemli ölçüde

azalırken küresel iletişim ağı genişlemiştir. Bu durum dünya çapındaki ekonomik işlemlerin verimliliğini artırmıştır. Böylelikle piyasalar küresel hale gelmiş, mal ve hizmet çeşitliliği sürekli olarak artmıştır.

Literatürde ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ciddi şekilde tartışılmaktadır. Küreselleşme sonucunda hızlanan ticari ve finansal serbestleşmenin ekonomik büyümeyi olumlu etkileyip etkilemediği ülkelerin durumuna göre değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Bu nedenle farklı dönem ve farklı ülkeler için yapılan çalışmalar önem arz etmektedir. Bu çalışmada Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) üyesi ülkelerde 1997-2020 arasındaki dönemde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olduğu saptanmıştır. Literatürdeki ekonomik büyüme ve ticari ve finansal açıklıkla ilgili panel veri analiz yöntemiyle yapılmış olan çalışmalara bakıldığında ağırlıklı olarak ticari açıklığın büyümeyi olumlu olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Frankel ve Romer (1999), Dollar ve Kraay (2001), Wacziarg (2001), Nourzad ve Powell (2003), Yanikkaya (2003), Kim (2011), Gries ve Redlin (2012), Bonga-Bonga ve Kinfaek (2019), Alam ve Sumon (2019), İspiroğlu ve Taş (2022), farklı sayıdaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde çalışmıştır. Bazı çalışmalar ise spesifik ülke grupları, bölgesel işbirliği içindeki ülke grupları ya da aynı uluslararası ekonomik kuruluşa üye ülkeler üzerine çalışmıştır. Bunlara örnek olarak OECD üyesi ülkeler üzerine olan Dar ve Amirkhalkhali (2003), Afrika ülkeleriyle çalışan Vlastou (2010), G7 ülkeleriyle çalışan Zeren ve Ari (2013), Baltık ülkeleriyle çalışan Dritsaki (2015), sahra altı Afrika ülkeleri için çalışan Brueckner ve Lederman (2015) ve Conteh, Yijun ve Sesay (2021), müslüman ülkeler için çalışan Muhammad ve Jian (2016), Afrika ülkeleri için çalışan Mangır, Kabaklarlı ve Ayhan (2017), Asya ülkeleri için çalışan Alam ve Sumon (2019), Akdeniz ülkeleri için çalışan Bardi ve Hfaiedh (2021), BRICS ülkeleri üzerine çalışan Yenipazarlı, Cambazoğlu ve Begeç (2022), BRICS-T ülkelerini analiz eden Karaca, Güney ve Hopoğlu (2022) çalışmaları örnek olarak verilebilir. Literatürde Vlastou (2010), Kim (2011); Conteh, Yijun ve Sesay (2021) ve Brueckner ve Lederman (2015)'in çalışmalarına bakıldığında ticari açıklığın ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşımlardır. Dışa açılma sürecinde gerekli yasal ve hukuki altyapıları yetersiz, üretim yapısı zayıf olan az gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler dış rekabete uyum sağlayamayarak dışa açıklık sonucunda ekonomik büyümeleri olumsuz etkilemiştir.

Sonuç olarak literatüre bakıldığında çalışmaların çoğunluğu ticari açıklığın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği yönünde sonuca ulaşmıştır. 38 OECD üyesi ülke için panel veri analizi yöntemiyle yapılan bu çalışma ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği yönündeki argümanı desteklemektedir. Westerlund eşbütünleşme test sonuçlarına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olup değişkenler eşbütünleşiktir. Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik Testi sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. AMG tahmin sonuçlarına göre ticari açıklık ve brüt sabit sermaye yatırımları ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir ve katsayılar istatistiksel olarak anlamlıdır. OECD ülkelerinin dış ticaret hacminin artmasını sağlayacak adımlar atılması, ticaret yapılan ülke sayısının ve ürün çeşitliliğinin artırılması, ticaretin önündeki engellerin azaltılması bu açıdan önemlidir.

Etik Beyan: Bu çalışmada "Etik Kurul" izini alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.

Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the "Ethics Committee" was used.

KAYNAKÇA

- Adams, S. (2008). Globalization and income inequality: Implications for intellectual property rights. *Journal of Policy Modeling*, 30(5), 725-735. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2007.10.005>
- Alam, K.J. ve Sumon, K.K. (2019). Causal relationship between trade openness and economic growth: A panel data analysis of asian countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(1), 118-126. <https://ideas.repec.org/a/eco/journ1/2020-01-15.html>
- Bahmani-Oskooee, M. ve Niroomand, F. (1999). Openness and economic growth: An empirical investigation. *Applied Economics Letters, Taylor & Francis Journals*, 6(9), 557-561. https://aquila.usm.edu/fac_pubs/4790.
- Bardi, W. ve Hfaiedh, M.A. (2021). International trade and economic growth: evidence from a panel ARDL-PMG approach. *International Economics and Economic Policy*. 18, 847-868. <https://doi.org/10.1007/s10368-021-00507-4>.
- Bonga-Bonga, L. ve Kinfack, E. (2019). The growth effect of trade openness on African countries: Evidence from using an instrumental variable panel smooth transition model. MPRA Paper No. 92111. <https://mpa.ub.unimuenchen.de/92111/>.
- Brander, J. ve Spencer, B. (1983). International R&D rivalry and industrial strategy, *Review of Economic Studies*, 50, 707-722. <https://doi.org/10.2307/2297771>
- Brueckner, M. ve Lederman, D. (2015), Trade openness and economic growth: Panel data evidence from Sub-Saharan Africa. *Economica*, 82, 1302-1323. <https://doi.org/10.1111/ecca.12160>.
- Chang, R., Kaltani, L. ve Loayza, N.V. (2009). Openness can be good for growth: The role of policy complementarities. *Journal of Development Economics*, 90, 33-49. <https://doi.org/10.3386/w11787>.
- Christiansen, L., Schindler, M. ve Tressel, T. (2009). Growth and structural reforms: A new assessment. International Monetary Fund, Research Department, IMF Working Paper WP/09/284, 1-52. <https://ssrn.com/abstract=1531517>.
- Conteh, S.B., Yijun Y, Sesay B (2021), Economic growth effects of the interaction of trade openness and institutions quality: Empirical evidence from Sub-Saharan Africa. *International Journal of Economic and Financial Issues*. 11(1), 34-48. <https://doi.org/10.32479/IJEFI.10098>.
- Dar, A., & Amirkhalkhali, S. (2003). On the impact of trade openness on growth: Further evidence from OECD countries. *Applied Economics*, 35(16), 1761-1766. <https://doi.org/10.1080/0003684032000129020>.
- Dixit, A. (1987). *Strategic aspects of trade policy*. T. F. Bewley (Yay. Haz), Advances in economic theory: 5th world congress içinde (s. 329-362). New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CCOL0521340446.009>
- Dollar, D. ve Kraay, A. (2001). Trade, growth, and poverty. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/278551468743972606/pdf/multi0page.pdf>.
- Dritsaki, C. (2015). Effect of trade openness and foreign direct investment on economic growth: An empirical research of the three Baltic countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 133, 191-199.
- Eusufzai, Z. (1996). Openness, economic growth, and development. *Economic development and cultural change*, 44 (2), 333-338. <http://www.jstor.org/stable/1154406>
- Frankel, J. ve Romer, D. (1999). Does trade cause growth?. *American Economic Review*, 89 (3), 379-399. <https://doi.org/10.1257/aer.89.3.379>
- Freund, C. ve Bolaky, B. (2008). Trade, regulations and income. *Journal of development economics*, 87, 309-321. <https://doi.org/10.1016/J.JDEVECO.2007.11.003>

- Gries, T. ve Redlin, M. (2012). Trade openness and economic growth: A panel causality analysis. Center For International Economics, Working Paper Series, No. 2011-06, June 2012.
- Grossman, G. M., Helpman, E. (1991). Trade, knowledge spillovers and growth. *European Economic Review*, 35(2), 517-526. [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(91\)90153-A](https://doi.org/10.1016/0014-2921(91)90153-A).
- ILO-International Labour Organization, (2004). *A fair globalization: Creating opportunities for all*. Switzerland: ILO Publishing. https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2004/104B09_19_engl.pdf
- İspiroğlu, F. ve Taş, S. (2022). Yükselen piyasa ekonomilerinde ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Ekonometrik bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 18(1), 182- 207. <https://doi.org/10.17130/ijmeh.846218>
- Karaca, T., Güney, N. ve Hopoğlu, S. (2022). Ticari dışa açıklık-doğrudan yabancı yatırımlar-ekonomik büyüme ilişkisi: BRICS-T ülkeleri örneği. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 109-146. <https://doi.org/10.33399/biibfad.937591>.
- Katircioğlu, S. (2010). Trade and growth in a non-recognized small island state: Evidence from the Turkish republic of Northern Cyprus. *Journal of Business Economics and Management*, 11, 112–130. <https://doi.org/10.3846/jbem.2010.06>
- Keho, Y. (2017). The impact of trade openness on economic growth: the case of Cote d'Ivoire. *Cogent Economics&Finance*. <https://doi.org/10.1080/23322039.2017.1332820>.
- Khandare, V.B. (2011). Impact of globalization on international trade (with special reference to India). *International Journal of Trade in Services*, 3(1), 1-14.
- Kim, D. H. (2011). Trade, growth and income, *The Journal of International Trade and Economic Development*, 20(5), 677-709. <https://doi.org/10.1080/09638199.2011.538966>.
- Köse, Ö. (2003). Küreselleşme sürecinde devletin yapısal ve işlevsel dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, 14(49), 3-46. <https://www.jurix.com.tr/article/9365>.
- Lee, H.Y., Ricci, L.A. ve Rigobon, R. (2004). Once again, is openness good for growth?, *NBER Working Paper 10749*. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w10749/w10749.pdf.
- Nourzad, F. ve Powell, J. (2003). Openness, growth, and development: Evidence from a panel of developing countries. *Scientific Journal of Administrative Development*, 1(1), 72-94. https://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1102&context=econ_fac&https://doi.org/10.33399/biibfad.937591
- Mangir, F., Kabaklarlı, E. ve Ayhan, F. (2017). An analysis for the relationship between trade openness and economic growth: Evidence for ten African countries. *Journal of Management and Economics Research*, 15, 58-71. <https://doi.org/10.11611/yead.373442>.
- Muhammad, F., ve Jian, Z. (2016). The relationship between trade openness and economic growth in Muslim countries: An empirical investigation. *Economics*, 5(2), 15-19. <https://doi.org/10.11648/j.eco.20160502.11>.
- OECD. (2011). *OECD science, technology and industry scoreboard 2011. Innovation and growth in knowledge economies*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/20725345>.
- Sachs, J. D. ve Warner, A. M. (1995). Natural resource abundance and economic growth. *NBER Working Papers 5398*. <https://doi.org/10.3386/w5398>.
- Silajdzic, S., ve Mehic, E. (2018). *Trade openness and economic growth: Empirical evidence from transition economies*. Trade and Global Market içinde, 9-23. Publish intechOpen, <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.75812>
- Subaşat, T. (2008). What is globalization and what is not?: A political economy perspective, *Izmir University of Economics Working Paper No: 08/01*. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/175895/1/wp0801.pdf>.

- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-oecd.tr.mfa.
- Vlastou, I. (2010). Forcing Africa to open up to trade: Is it worth it?. *The Journal of Developing Areas*, 44(1), 25-39. <https://doi.org/10.1353/jda.0.0086>.
- Wacziarg, R. (2001). Measuring the dynamic gains from trade, *World Bank Economic Review*, 15(3), 393-429. https://ijbssnet.com/journals/Vol_4_No_9_August_2013/32.pdf
- Yanikkaya, H. (2003). Trade openness and economic growth: A cross country empirical investigation, *Journal of Development Economics*, 72(1), 57–89. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(03\)00068-3](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(03)00068-3).
- Yenipazarlı, A., Cambazoğlu ve Bege, E. (2022). Ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme bağlantısı: BRICS örneği. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 9(1), 38-61. <https://doi.org/10.34232/pjess.1094236>
- Zeren, F. ve Ari, A. (2013). Trade openness and economic growth: A panel causality test. *International Journal of Business and Social Science*, 4(9), 317-324. https://ijbssnet.com/journals/Vol_4_No_9_August_2013/32.pdf.